

УДК 304.4"18"(477)

Т. Ємець, канд. філос. наук, наук. співроб.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОСТАННЯ МОДЕРНОЇ НАЦІЇ У ХІХ СТОЛІТТІ У КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНСТВА

У епоху національного відродження у ХІХ столітті українство здійснило цивілізаційний вибір на користь націєтворення у рамках загальноєвропейського націєтворчого процесу, всупереч великодержавній асиміляторській політиці у Російській імперії. Культурницький рух "хлопоманіє" та "українофіліє" став середовищем формування молодого покоління свідомих українських патріотів, які змогли перетворити його на політичний рух із гаслом самостійної України.

Ключові слова: український рух, націєтворення, цивілізаційний вибір.

У сучасній соціогуманітаристиці все більшої ваги набувають дослідження цивілізацій. Ідеї патріархів цивіліології Л. Гумільова, М. Данилевського, А. Тойнбі, О. Шпенглера знайшли продовження у роботах сучасних мислителів С. Гантінгтона, С. Кримського, Т. Метельової, М. Михальченка, Ю. Павленка, Ф. Фукуяма та інших. Їх напрацювання широко використовуються в українознавстві, де, зокрема, цивілізаційний підхід як принцип аналізу соціокультурних процесів дозволяє, на думку О. Мостяєва, проаналізувати розвиток спільноти (українства) як процес, що відбувається у контексті еволюції локальної (європейської) цивілізації [6]. А вже перебіг модерного українського націєстановлення зумовлювало саме європейське спрямування українства.

Однією із визначальних особливостей модерного українського націєтворення стало те, що започатковувалося воно у ХІХ ст. серед спільнот, які перебували на територіях двох імперій: Російської та Австро-Угорської. Т. Снайдер, аналізуючи "переваги поділу", зазначає, що "національні історії змальовують поділ як розчленування національного тіла. Насправді ж перебування в різних державах давало національним діячам певну перевагу" [8, с. 351]. По-перше, як зазначає Т. Снайдер, ситуація міждержавної розділеності українства призвела до того, що Австро-Угорська імперія використовувала український національний рух проти Російської імперії, "непередбачуваним наслідком" чого став розквіт цього руху. По-друге, перебування у різних державах давало змогу громадським та культурним діячам однієї нації мати різний суспільний досвід та ділитися ним між собою, що також сприяло націєтворенню. А по-третє, сам факт розділеності стимулював ідею об'єднання нації.

Іншою сутнісною ознакою українського націєтворення стало те, що відбувалося воно всупереч великодержавній асиміляторській політиці Російської імперії. Після скасування Гетьманщини як державного утворення та викорінення царською адміністрацією всіх незалежних інституцій у повсякденному житті українців, імперська влада все чіткіше проголошувала гасла, викладені згодом щодо української мови у формулі "не было, нет, и быть не может" із сумнозвісного Валуєвського циркуляру. Попри це, український рух не переривав свого існування. Це стало можливим завдяки глибокій закоріненості українства, його широким зв'язкам із самобутньою етнічною історією та культурою.

Процес модерного національного відродження ХІХ ст. мав свої корені ще у ХVІІІ ст. Парадоксальним чином посприяла цьому офіційна царська адміністрація, яка у боротьбі із польським визвольним рухом почала підтримувати українську козацьку старшину. Як зазначає П.-Р. Маґочій: "між 1785 і 1835 роками імперська влада спочатку визнала шляхетський статус усього козацтва, потім відмовила у ньому, тоді знову надала, але вибірково. Щоб обґрунтувати претензії окремих козаків на статус знаті... прохачі мусили переглянути цілий масив історичних договорів між українськими гетьманами та царями Московії, грамоти польських коро-

лів і литовських князів та інші документи, зокрема, літописи, історичні та родинні мемуари, генеалогії та записи місцевих традицій" [5, с. 309]. Тобто, фактично, цим було започатковано широкомасштабне вивчення українцями свого козацького минулого.

Меркантильна зацікавленість нащадків козацької старшини у віднайденні документів, що підтверджували їхнє шляхетне походження, сприяла самоусвідомленню українців із числа "хлопоманів". Це були, в основному, нащадки збіднілих шляхетських родин, прихильники культурницького, ненасильницького просвітительства серед селян. Вони прагнули зблизитися із селянством, в якому бачили носіїв української культури. Намагались розмовляти українською мовою, вдягались в український одяг. Яскравим прикладом свідомого переходу до українства стала життєва доля В. Антоновича. Він походив із спольщеного українського роду, був католиком, брав участь у польському визвольному русі. Але, після того як, ставши професійним істориком, почав вивчати архівні документи з української старовини, перейшов у православ'я та публічно визнав себе українцем. Згодом став засновником Київської школи істориків та одним із провідних очільників українського руху. До "хлопоманів" належали також такі відомі діячі українського руху як Т. Рильський, Б. Познанський, К. Михальчук, П. Житецький, П. Чубинський. Саме вони стали згодом засновниками та популяризаторами "українофільства" як провідного спрямування українського руху у другій половині ХІХ ст. Ненасильницька просвітительська культурницька діяльність діячів українофільського спрямування відбувалась легально: вони прагнули розвивати українську літературу, займалися освітою для українців рідною мовою, видавали недорогі книжки українською мовою. Таким чином, можна зробити висновок, що серед українства роль досліджень козацької минувшини у пробудженні національної свідомості стала однією із визначальних. Завдяки глибоким впливам на процеси національної самоідентифікації та, як наслідок цього, формуванню середовища національно свідомої інтелігенції, "українофільство" активно та цілеспрямовано сприяло націєстановленню, стало фундаментом національного відродження.

У Європі, на той час, внаслідок індустріалізації також почала трансформуватись суспільна свідомість. Замість повноправного владарювання знаті стала набирати силу влада народу. Відбулися національно-демократичні революції, які отримали назву "Весни народів". На думку сучасних дослідників української культури, зокрема, філософа М. Поповича, "суспільний рух, який... назвали українським відродженням, теж оформлюється під знаком "Весни народів" – аналогічно до "Молодого Італії", "Молодого Німеччини" тощо... Королівському деспотизму протиставляється свобода, релігійному "братству у Христі" – просто братство, урядовим і феодалним привілеям – рівність (перед законом)" [7, с. 44-45]. Новим чинником суспільного процесу став народ. Актуалізувалась потреба його самоусвідомлення. На перший план виступила проблема національної

самоідентифікації. П.-Р. Маґочій, наголошуючи на тому, що люди не народжуються з національною ідентичністю, зазначає: "До XIX ст. більшість населення Європи розмовляла діалектами окремих мов і часто ідентифікувала себе за релігійною, а іноді географічною чи регіональною ознакою. Завданням, яке поставили перед собою невеликі групи інтелектуалів, відомі як інтелігенція, було перекопати членів окремої групи, що вони належать до ширшої національності. Інтелігенти поширювали ці ідеї через газети, журнали, читальні, культурні організації і театр, а також, в разі сприятливого ставлення уряду, через систему освіти" [5, с. 307].

На теренах під-російської України сподівались на державну підтримку українського націостановлення з боку царської влади не приходилось. Але, попри це, виголошені в Європі гасла боротьби за свободу, рівність і братерство знайшли відгук й на українських територіях Російської імперії. Свідченням цього стала поява одного із перших провісників національного відродження – Кирило-Мефодіївського товариства, коротка діяльність якого (близько шістнадцяти місяців, з грудня 1845 р. по березень 1847 р.) стала одним із проявів причетності української нації до загальноєвропейських націєтворчих процесів. Як зазначає М. Попович, проголошуючи своїми гаслами боротьбу за соціальне й національне визволення слов'янських народів, за єднання з сербськими, болгарськими, чеськими, хорватськими, російськими й польськими патріотами, "українська нація цим заявляла про свою рівність серед рівних" [7, с. 53]. Хоча на той час заклик кирило-мефодіївців до національного визволення українців був нездійсненним, Товариство відіграло визначальну роль у національному відродженні. Насамперед, як неформальне коло однодумців, служіння яких національній справі не змогла припинити репресивна система царського самодержавства.

У Європі після реакції (1815-1848 рр.) наступила стадія реформ (1848-1871 рр.), коли більшість модернізаційних рухів оформлювались на засадах просвітництва та культурництва [3, с. 787]. Становлення українського руху у XIX ст. також проходило як ненасильницьке, культурно-просвітнє зусилля під знаком поступового реформування, лояльності до існуючих владних інституцій. Але навіть у такій формі український рух викликав численні репресії з боку самодержавства. Націєтворча активність Кирило-Мефодіївського товариства була дуже швидко припинена царською владою. Самодержавство жорстоко покарало учасників поміркованого культурницького руху: Т. Шевченка на десять років віддали у солдати без права писати й малювати; М. Гулака на три роки було ув'язнено до Шліссельбурзької фортеці; М. Костомаров рік перебував у в'язниці, пізніше, як й інші члени Кирило-Мефодіївського товариства, перебував на засланні під наглядом поліції. У 1855 р., в період тимчасової лібералізації суспільного життя після приходу до влади царя Олександра II, було проголошено амністію. Кирило-мефодіївці М. Костомаров, В. Білозерський, Т. Шевченко, П. Куліш, з'їхавшись до Петербурга, згуртували довкола себе молодих українців, що жили тут. Було засновано (1859 р.) першу, петербурзьку, Українську громаду, з поміркованою програмою. Передбачалось на легальних засадах провадити культурно-просвітницьку діяльність серед, передовсім, селянства. Планувалось проведення різноманітних мистецьких заходів, видання книжок, журналів. У 1861 р. П. Куліш за участю Т. Шевченка і М. Костомарова та за підтримки поміщиків-українофілів В. Тарновського і Г. Галагана почали видавати перший в Російській імперії український часопис "Основа", який слугував розвиткові самосвідомості української інтелі-

генції. Слідом за Петербургом засновуються Громади в Києві, Полтаві, Чернігові, Харкові, Єлисаветграді та Одесі. Їхня діяльність зосереджувалася на створенні мережі недільних шкіл для неписьменних й дослідженнях у сфері етнографії, філології та історії. Підкреслюючи надзвичайне значення Громад для національного відродження, філософ В. Горський зазначає: "Продовжуючи справу Кирило-Мефодіївського товариства, громадівці здійснюють на рівні філософської рефлексії виокремлення України як суб'єкта історичного процесу із суверенними культурними запитами" [1, с. 250].

Самодержавна влада відповідним чином зреагувала на загрозу імперським засадам з боку ще слабо організованого та малочисельного українського руху. Міністром внутрішніх справ П. Валуєвим 20 червня 1863 р. було видано циркуляр про заборону друкувати українською мовою шкільну та релігійну літературу. Це стало черговим свідченням цілеспрямованої асиміляційної політики російської влади щодо українців. Насамперед тому, що, як наголошує сучасний український історик Я. Грицак, "Валуєвський циркуляр був спрямований на те, аби перешкодити українському рухові перетворитися з заняття вузького кола інтелектуалів на масове явище" [2, с. 67].

Щоб далі розвиватись, український рух (переважно у формі просвітництва та літературної творчості) з Наддніпрянщини змушений був переміститися до Галичини, де були на той час більш ліберальні умови громадського життя. Одним з перших, хто зрозумів значення для української справи Галичини, був професор Київського університету святого Володимира В. Антонович. Разом із О. Кониським він виступив із ініціативою заснування у Львові постійно діючої української інституції, яка, займаючись науково-літературною діяльністю, вивчала б народне життя і розповсюджувала результати своїх досліджень серед українства. Для цього було зібрано близько 8000 крб. (значну частину коштів пожертвувала поміщиця Є. Милорадович). 11 грудня 1873 р. галицьким намісництвом було затверджено Статут Літературного товариства імені Шевченка у Львові. Пізніше, у 1890 р. В. Антонович і О. Кониський виступили з ініціативою перетворення Товариства на суто наукову інституцію. У 1892 р. було прийнято новий статут Товариства, "зложений Ол. Барвінським і Кониським в порозумінні з Антоновичем" [4, с. 186]. Завдяки успішній співпраці українців з під-російських та під-австрійських територій Галичина перетворилась на український П'ємонт, звідки почала реалізовуватись ідея української державності.

Наддніпрянщина, не дивлячись на антиукраїнські репресії в Російській імперії, також вносила свій вагомий внесок у націєстановлення. Український рух там не припинявся. На початку 70-х років XIX ст. відновили свою роботу Громади. У Києві В. Антонович, М. Драгоманов, О. Русов, С. Подолинський та М. Зібер таємно утворили "Стару Громаду", куди увійшли близько сімдесяти учасників громадівського руху. Легальним осередком діяльності "Старої Громади" стало засноване у Києві Південно-Західне відділення Імператорського географічного товариства, урочисте відкриття якого відбулось 13 лютого 1873 р. Головою було обрано Г. Галагана, а керівником справ – П. Чубинського. Діячами Південно-Західного відділення стали багато членів "Старої Громади". Зокрема, В. Антонович, М. Максимович, М. Драгоманов, П. Житецький, К. Михальчук. Зусиллями громадівців та під егідою Імператорського географічного товариства розпочалося видання архівних матеріалів з української історії, було відкрито музей та бібліотеку.

Активізація діяльності київської Громади була сприйнята царським урядом як новий прояв українсько-

го сепаратизму. Наприкінці 1874 р. з Києва до Петербурга надійшов Меморандум, в якому повідомлялося, що українці хочуть вільної України в формі республіки "з гетьманом на чолі". Його автором, ймовірно, був полтавський поміщик М. Юзефович, один із членів Південно-Західного відділення Імператорського географічного товариства. 18 травня 1876 р. Південно-Західне відділення Імператорського географічного товариства та інші осередки українського руху були закриті Емським указом, який діяв майже тридцять років. В указі, серед іншого, заборонялось друкування та навчання українською мовою, навіть вчителів для південно-західних областей Російської імперії рекомендувалось набирати із росіян. У 1895 р. Емський указ було доповнено заборону дитячих видань українською мовою.

Не зважаючи на утиски і переслідування, українське відродження продовжувалось, насамперед, у формі напівлегального громадського руху. Саме Громади допомогли сформуватись та організаційно об'єднатись новому поколінню української інтелігенції, яке органічно приєдналось до загальноєвропейського культурного простору завдяки українському рухові на під-австрійських територіях. Найвідомішим українським діячем європейського масштабу став М. Драгоманов. Змушений перебувати останні роки життя в еміграції, М. Драгоманов надзвичайно багато зробив для "введення українського визвольного руху до загальноєвропейського контексту" [1, с. 262]. У численних європейських публікаціях, виступах на міжнародних наукових конгресах і з'їздах він наполегливо знайомив світову громадськість із проблемами українства. Водночас він, прагнучи зорієнтувати український рух у європейському спрямуванні, гостро критикував народників-українофілів. Як наголошує Я. Грицак, М. Драгоманов був послідовним прихильником політизації українського руху [2, с. 68]. Розбіжності у поглядах на мету і завдання українського руху привели його до розриву 1885 р. з культурницьким спрямуванням "українофілів" київської "Старої Громади", змушеної через утиски та переслідування декларувати лояльність до імперської влади. Натомість, М. Драгоманов, живучи в еміграції у Швейцарії та Болгарії, перебуваючи поза межами переслідувань великодержавного російського самодержавства, мав набагато більше можливостей до цілеспрямованого націєтворення. Він почав співпрацювати із галицькою молоддю, що значно активізувало український рух у середовищі західноукраїнської інтелігенції.

На Наддніпрянщині український рух через постійні репресії наприкінці XIX ст. залишався слабким і нечисельним. Основні його здобутки обмежувалися культурною і науковою галузями. У 1882 р. у Києві почав видаватися російськомовний журнал "Киевская старина", в якому друкувалися українознавчі матеріали (виходив до 1907 р.). Київська Громада збирала й опрацьовувала словники та хрестоматії, брала участь у діяльності українського театру. Але потенційні можливості українського руху були більшими. Про це найкраще свідчить перенесення його основних ідей у Галичину, де за умов конституційного режиму було успішно продовжено націєтворення – насамперед, трансформацію культурницьких організацій у політичні, а також становлення та розвиток українознавчих інституцій. У Галичині в жовтні 1890 р. було засновано першу українську політичну партію – Русько-українську радикальну партію. До неї входили І. Франко, М. Павлик, В. Будзиновський, М. Ганкевич, В. Охримович та ін. Серед її гасел вперше в історії українського руху було висунуто гасло політичної самостійності України.

Попри переслідування, молоде покоління українських патріотів на наддніпрянській Україні також створювало політичні організації. Влітку 1891 р. на могилі Шевченка у Каневі було таємно засновано "Братство тарасівців", серед провідників яких були І. Липа, Б. Грінченко, М. Коцюбинський. У політичній програмі товариства містились вимоги широкої політичної автономії України. У 1900 р. у Харкові було створено Революційну українську партію. Серед її діячів були Дмитро Антонович, Михайло Русов, діти старогромадівців В. Антоновича та О. Русова. Також, І. Стешенко разом із М. Лисенком підтримали молоде покоління у прагненні реформувати Загальну українську організацію (ЗУО), засновану в 1897 р. у Києві на нелегальному з'їзді представників всіх Громад України. На конференції ЗУО восени 1904 р. було ухвалено рішення про створення на її основі Української демократичної партії. Згодом від неї відколось радикальне молоде крило: Б. Грінченко, С. Єфремов, М. Левицький та ін. утворили Українську радикальну партію. У 1905 р. розкол був подоланий, і було створено Українську демократично-радикальну партію. Молоде покоління, намагаючись побороти "українофілів", прийшло до національного радикалізму, основи якого було проголошено у брошурі під назвою "Самостійна Україна" одного із колишніх "тарасівців", адвоката із Харкова, М. Міхновського (Львів, 1900 р.).

Отже, не дивлячись на зростаючий асиміляторський тиск російського самодержавства, Україна у XIX ст. не лише не втратила своєї самобутності, але й продовжувала процес націєстановлення у загальноєвропейському контексті завдяки поступальному розвитку українського руху на під-австрійських територіях. Згодом, уже в кінці XX ст., здобутки українського руху доби національного ренесансу дозволили Україні вибудувати власну державність.

В добу українського відродження XIX ст. українство здійснило цивілізаційний вибір між асиміляцією в Російській імперії та модерним європейським націєстановленням. Український рух у XIX ст., почавшись як культурницький рух у середовищі "хлопоманів" та "українофілів", опанував широкою верствою українофільської інтелігенції через громадські організації. Не маючи змоги "просвітити" селянство через асиміляційну політику російського самодержавництва, український рух, завдяки ліберальній політиці влади на під-австрійських територіях, зумів виховати молоде покоління свідомих українських патріотів, які згодом перетворили його на політичний рух із гаслом самостійної України.

Список використаних джерел

1. Горський В. С., Кислюк К. В. Історія української філософії: Підручник / В. С. Горський, К. В. Кислюк. – К.: Либідь, 2004. – 488 с.
2. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX-XX ст.: [Навч. посібник для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів] / Я. Й. Грицак. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.
3. Дейвіс Норман. Європа: Історія / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко / Норман Дейвіс. – К., Основи, 2000. – 1464 с.
4. Кордуба М. Зв'язки В. Антоновича з Галичиною / М. Кордуба // Син України: Володимир Боніфатійович Антонович. У 3-х томах. – Т. 2. – Київ, Заповіт, 1997. – С. 165-200.
5. Маґочій Павло-Роберт. Історія України / Павло-Роберт Маґочій. – К.: Критика, 2007. – 640 с.
6. Мостяев Олександр. Визначення місця українства у світовому цивілізаційному процесі / О. І. Мостяев // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 8. – С. 20-25.
7. Попович М. В. Національна культура і культура нації / М. В. Попович. – К.: Т-во "Знання" України, 1991. – 61 с.
8. Снайдер Тімоті. Перетворення нації. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999. Пер. з англ. / Тімоті Снайдер. – К.: ДУХ і ЛІТЕРА, 2012. – 464 с.

Надійшла до редколегії 25.02.14

T. Емец, канд. филос. наук, науч. сотр.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко (Киев, Украина)

СТАНОВЛЕНИЕ МОДЕРНОЙ НАЦИИ В XIX ВЕКЕ В КОНТЕКСТЕ ЦИВИЛИЗАЦИОННОГО ВЫБОРА УКРАИНЦЕВ

В эпоху национального возрождения в XIX веке украинство произвело цивилизационный выбор в пользу нациостановления в рамках общеевропейского нациосозидательного процесса, вопреки великодержавной ассимиляторской политике в Российской империи. Культурническое движение "хлопоманов" и "украинофилов" стало средой формирования молодого поколения сознательных украинских патриотов, которые смогли превратить его на политическое движение с лозунгом самостоятельной Украины.

Ключевые слова: украинское движение, нациостановление, цивилизационный выбор.

Yemets T., Phd, Researcher
Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

THE DEVELOPMENT OF THE MODERN NATION IN THE NINETEENTH CENTURY IN THE CONTEXT OF CIVILIZATION CHOICE OF UKRAINIANS

In the era of national revival in the nineteenth century, Ukrainians made a civilization choice of nation-building as a part of all-European nation-building process, in spite of the imperialistic assimilation policy of the Russian Empire. The cultural movement among Hlopomans (Folk followers) and Ukrainophiles (Ukraine lovers) created the conditions for growing of the younger generation of conscious Ukrainian patriots, who could turn there opinions into political movement under the slogan of independent Ukraine.

Key words: Ukrainian movement, nation's building, civilization choice.

УДК: 94(477): 378

J. Moklak, Ph.D.
Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków, Polska)

WALKA O UNIwersYTET UKRAIŃSKI WE LWOWIE – KONTEKST WŁOSKI I POŁUDNIOWOSŁOWIAŃSKI (1908–1914)

Na początku XX wieku wszystkie narody monarchii Habsburgów walczyły o stworzenie ich własnego uniwersytetu, na przykład Czesi w Brnie, Włosi w Triescie, Słoweńcy w Ljublanje, Ukraińcy w Lwowie. Wśród najbardziej aktywnych ukraińskich polityków w tej walce byli Stanisław Dnistriansky, Oleksandr Kolessa i Kost Levytsky. Ten postulat, oni wielokrotnie zawiadomili w galicyjskiem Sejmie Krajowemu i w parlamencie Wiedniu.

Kluczowe słowa: Uniwersytet ukraiński, Lwów, Austriacki Parlament, Galicyjski Sejm Krajowy.

Starania o posiadanie odrębnego uniwersytetu we Lwowie, jakie Ukraińcy podjęli na początku XX w. nie były w monarchii Habsburgów zjawiskiem odosobnionym, lecz zbiegły się w czasie z podobnymi inicjatywami podejmowanymi przez Czechów, Słoweńców i Włochów. Posiadanie uniwersytetu w własnym językiem wykładowym z jednej strony było ukoronowaniem procesu tworzenia narodowego systemu oświatowego, a z drugiej – oznaczało dysponowanie instytucją formującą elitę narodową na najwyższym poziomie intelektualnym. W tym drugim przypadku cele edukacyjne pokrywały się z politycznymi, a nawet je warunkowały. Pierwszy wniosek ukraiński w sprawie uniwersyteckiej wpłynął do parlamentu wiedeńskiego w formie rozbudowanej interpelacji posła ks. Danyły Taniaczekwycza z 20 grudnia 1898 r., w której przedstawiono ukraińskie tradycje uczelniane od schyłku XVIII w. i żądano utworzenia paralelnych katedr na wszystkich wydziałach uniwersytetu im. Franciszka I we Lwowie jako załączka przyszłego uniwersytetu ukraińskiego [1, k. 2; 10, s. 2132–2142]. Do akcji włączyła się młodzież akademicka, która 13 lipca 1899 r. zorganizowała we Lwowie wiec studentów ukraińskich z uniwersytetów austriackich [2, s. 3–52]. Następnie, 21 czerwca 1901 r., wniosek w sprawie utworzenia uniwersytetu ukraińskiego złożył w sejmie Jewhen Olesnyčkyj, a w parlamencie – 19 listopada tego roku – Julijan Romanczuk [11, s. 6933–6934]. Ponieważ sejmowa komisja szkolna nie przedłożyła wówczas sprawozdania, 30 grudnia 1901 r. posłowie ukraińscy ponowili wniosek [5, s. 227; 6, s. 267–269; 7, s. 165–166]. W argumentacji odwołali się do rosnącej liczby studentów ukraińskich oraz do zapisów grudniowej konstytucji austriackiej [8, s. 1–2; 4, s. 40–41].

Włoski wydział prawniczy

Rząd wiedeński liczył się z postulatami wszystkich narodów, ale nie wszystkie traktował jednakowo, np. większe zainteresowanie wzbudzały dążenia Włochów zamieszkujących Tyrol i Pobrżeże, niż sąsiednich Słoweńców czy Ukraińców. Wiosną 1910 r. premier

Richard Bienerth zamierzał ostatecznie doprowadzić do założenia włoskiego wydziału prawniczego w Triescie i potrzebował poparcia w parlamencie dla zgłoszonego w tej sprawie projektu rządowego. Posłowie zrzeszeni w Klubie ukraińskim zażądali wówczas równoczesnego rozpatrzenia sprawy uniwersytetu ukraińskiego, wykorzystując do tego celu konstrukcję *iunctim*. W sensie prawnym zastosowanie tej konstrukcji oznaczało brak zgody na realizację jednej umowy bez równoczesnego załatwienia drugiej (lub kilku innych) i było wykorzystywane w procesie legislacyjnym jako forma nacisku politycznego na rząd, obliczonego na przeprowadzenie własnych projektów ustawodawczych. Żądając uniwersytetu dla siebie, politycy ukraińscy ogłosili *iunctim* wobec projektów rządowych zmierzających do powołania uniwersytetu włoskiego w Triescie [3, s. 541].

Prezentacja gabinetu Richarda Bienertha w parlamencie (26 listopada 1908) zbiegła się z krwawymi zajęciami na uniwersytecie wiedeńskim, do których doszło 23 listopada 1908 r. [20, s. 1]. Studenci włoscy uzyskali zgodę na zorganizowanie w auli uniwersyteckiej zgromadzenia w celu przypomnienia o powtarzanym już od szeregu lat dążeniu do założenia w Triescie uczelni włoskiej. Według doniesień prasowych jeden ze studentów wykrzyknął: "Evviva la Università italiana" (niech żyje uniwersytet włoski), co wywołało głośne protesty studentów niemieckich, których było około 200, jednak liczba ta szybko wzrosła do 800. Doszło do bójki przy użyciu pałek i kastetów, byli ranni. Jeden ze studentów włoskich sięgnął po rewolwer. Pierwszy strzał wywołał ciszę, ale potem padły następne, po czym Włosi zaczęli się wycofywać. Policja wtargnęła do auli z szabłami w rękę i przywróciła porządek, a pogotowie ratunkowe naprędce zorganizowało ambulatorium medyczne na dziedzińcu uniwersyteckim [22, s. 8; 23, s. 5; 24, s. 2]. Sprawa uniwersytetu włoskiego w Austrii odżyła z pełną mocą i była silną pożywką dla uniwersyteckich dążeń Ukraińców.

Nowy premier odbył rozmowy z politykami włoskimi i obiecał im, że wkrótce wpłynie do parlamentu propozycja